

Szörényi László

A NEOLATIN FILOLÓGIAI OKTATÁS HELYZETE A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN

Neolatin Studies at the University of Szeged

Researchers of the Neolatin departmental project have undertaken the task of discovering sources and of doing textological work on the one hand, critical and literary historical task on the other. Concerning the first one: from Humanism (Galeotto Marzio) – the ages during the reign of the Hungarian king, Matthias Corvinus –, till the first period of the 19th century neoclassicism (Lajos Schedius), essential philosophical, poetical, and aesthetic texts have reached completion in Hungarian historiography (Istvánffy, Verancsics), and of the exciting part of the Rákóczi-correspondence. The edition of Andrea Pannonius' unpublished 15th century Song of Songs-commentary, preserved in the National Széchényi Library, is in progress, as well as the bilingual edition of the greatest 18th century Hungarian historiographer, György Pray's didactic poem in Latin. The full text of Hungarian Jagellonian Age humanist poetry has been prepared for publication; furthermore, we can cognize the essential Lucanus-effect of this age. Complete monographs – with the support of the connecting chrestomathies – analyze the connection of European and Hungarian literary and linguistic theory, as well as European and Hungarian political theory and literature in an entirely new way. New light has also been thrown on the history of the 17th–18th century neo-Latin epos, better and better researched in Europe and Hungary; as well as on the history of 18th-century Hungarian literary theory – perhaps this is the less known chapter of the history of Hungarian criticism. Simultaneously with the international Petrarch-research, bilingual publication of the most important philosophical treatise of Petrarch has also been published in Hungary.

Nem szerénytelenségből, hanem a történeti összefüggés tisztázása végett kell néhány dolgot mondanom. Az 1973-as tanév őszi, első féléve óta tanítok Szegeden. Eredetileg a reformkor irodalmát tanítottam, azonban természetesen csakhamar felvettem a kapcsolatot a régi magyar irodalomtörténész, illetve a latinos és a görögös kollégákkal is. Ez csupán kifejezte azt a kettős kötődést, amely főmunkahelyemen, az MTA Irodalomtudományi Intézetében részben a XIX. századi osztályhoz, részben pedig a Reneszánsz és Barokk Kutatócsoporthoz és a XVIII. századi osztályhoz kötött. Mikor úgy alakult, hogy 1981-ben – Klaniczay Tibor jóvoltából – egy évet tölthettem Firenzében a Harvard Egyetem Villa i Tatti nevű, a reneszánszt kutató intézetében (Galeotto Marzio kutatása volt a fő témám), felmerült Keserű Bálintban és Róna Tas Andrásban, hogy hazatérésem után a megfelelő időben meg kellene alakítanom egy olyan tanszéki kutatócsoportot, később tanszéket, amelynek fő profilja a neolatin filológia volna.

Itt most egy kis szómagyarázatba vagyok kénytelen bocsátkozni. A neolatin szó egészen 1970-ig nyelvészeti terminus volt. A latin utódnyelveire, a román nyelvekre vonatkozott. 1970-ben lépett a világ tudományos nyilvánossága elé a Louvaini Katolikus Egyetem (Belgium) Latin Tanszékének vezetője, Jozef IJsewijn, a kiváló humanizmus-kutató. Javaslatának lényege az volt, hogy a latin nyelv és irodalom három nagy korszakát, amely az ókori illetve a középkori latin után, mintegy 1300-tól tart egészen napjainkig, egységesítsék elnevezésben: hívják neolatinnak azt, amit korábban humanista, barokk, modern/élő latinnak hívtak együtt, vagy korszakonként elkülönítve. A javaslat bevált, és ma már mindenki áttért erre a megjelölésre.

Teljességgel természetes, hogy a Szegedi Tudományegyetem igényt formált az ilyenfajta szakképzésre, hiszen a két világháború között itt működött a hazai humanista illetve neolatin kutatás legkiválóbb tudósa, Huszti József; az általa vezetett doktori iskola nyomtatásban is megjelent értekezései ma is nélkülözhetetlenek. Szegeden élt és dolgozott Juhász László is, a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum alapító sorozatszerkesztője. A régi magyaros illetve a XIX. századi kutatás jelesei is, Dézsi Lajostól Keserű Bálintig vagy Balázs Mihályig szintén nélkülözhetetlennek tartották az európaiság és a latinság kutatását. Ráadásul Szeged mindig is híres volt erőteljes középkori filológiájáról; az pedig, hogy Magyarországon milyen szorosan összefügg a középkor és az újlatinság, azt szinte fölösleges bizonygatni. Elég, ha utalunk Havas László újabban írott tanulmányaira.

Volt még egy különlegesen kedvező adottság is: igen sokáig Szegeden tanított, címzetes tanári címet is itt szerzett Pirnát Antal, aki 1970-től – először még ő egymaga – bekapcsolódott az IJsewijn által alapított *International Association for Neo-Latin Studies*, rövidítve IANLS munkálataiba, az 1970-es tudomány-alapító louvaini első világkonferenciától kezdve. Az ott előadott, és 1973-ban megjelent német nyelvű tanulmányában tudatosította a világ filológiai közvéleménye előtt, hogy a magyar irodalmiság majdnem ezer éven keresztül kétnyelvű volt; a latin nyelvű részéhez sorolható nemzetközi jelentőségű alkotók száma nem szűkíthető le Janus Pannoniusra, ezért a magyarországi latin irodalom történetének megírása érdeke a magyar és az európai, amerikai tudományosságnak.

1973-ban már négy magyar előadója volt a soron következő, akkor Amsterdam-ban rendezett konferenciának (Pirnát Antal, Huszti József tanítványa, B. Révész Mária, Tarnai Andor és jómagam, aki akkortól kezdtem Szegeden tanítani). Ettől az időponttól szerencsére mindig voltak magyarok, következőleg mindig tárgyaltak magyar témákat a háromévenként soron következő konferenciákon (1976 Tours, 1979 Bologna, 1982 Wolfenbüttel, 1985 St. Andrews, 1988 Koppenhága, 1991

Bari, 1994 Toronto, 1997 Ávila, 2000 Cambridge, 2003 Bonn). Cambridge-ben javasoltuk, hogy a 2006-os konferencia színhelye legyen Magyarország. A bonni előkonferencián 2002-ben három magyar tudós vett részt; a 2003-as konferencián tizennégy magyar tudós (köztük kilenc volt Szegedről). Noha London és Párizs is kérte, Magyarország kapta meg a 2006-os konferencia rendezési jogát. Éppen ezért augusztus 6-tól 13-ig Budapesten és Szegeden lesz a tizenharmadik Neolatin Világkonferencia. A szegedi napot természetesen Dugonics latin műveinek fogjuk szentelni. Az eddig megjelent, az egyenként mintegy ezer oldalas szerkesztett *Actak* mára már teljesen átalakították a nemzetközi komparatisztika összképét, különösen azoknak a kisebb nemzeti irodalmaknak a megítélésében, akik a magyarokhoz és a Magyarországon élő nemzetiségekhez (pl. a szlovákokhoz) és a környező népekhez, a lengyelekhez, horvátokhoz, csehekhez hasonlóan irodalmi ambíciójuk jó részét évszázadokon keresztül a latin nyelvűségre bízta. Ez világosan bebizonyosodott a dán, svéd, norvég, finn régi irodalomnak a latin nyelvű termés alapján bekövetkezett kedvező újraértékelésében. Ugyanezt remélhetjük a 2006-os konferencia után a régi magyar irodalom vonatkozásában is.

A világkonferencia megrendezésének reményében alakult meg a magyarországi neolatin kutatókat összefogó szervezet is, a *Hungaria Latina – Magyarországi Neolatin Egyesület* név alatt. Elnöke Havas László, alelnöke én vagyok, főtítkára Lázár István. Minden olyan magyarországi egyetemen, ahol folyik neolatin oktatás, megalakult a helyi szervezet. Szegeden Galántai Erzsébet a vezető, Miskolcon Kulcsár Péter, és reményeink szerint ez év végén Kolozsváron is lesz egy ilyen helyi szervezet. A Szegedi Egyetem Neolatin Tanszéki Csoportja 1997-től alakult meg Kelemen János jóvoltából, mint az Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék része. Egy ideig még Pál József tanszékvezetése alatt működött, majd három éve átkerült az Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékre. Az Irodalomtudományi Doktori Iskolán belül alapító tagként a kezdetektől működik a Neolatin Doktori Alprogram. Eddig egy személy szerezte meg doktori fokozatát (Lázár István), egy további személy legújabban tette le szigorlatát, továbbá egy végzett, és készül a szigorlatra. Jelenleg pedig öten végzik PhD-tanulmányaikat (közülük többen, Bíró Csilla, Lengyel Réka, Komlóssy Gyöngyi, Békés Enikő szerepeltek már neves külföldi konferenciákon is, az említetteken kívül Dalloul Zaynab és Szendrényi Marietta a világkonferencián is előad majd). Két éve működik a Neolatin B-minor szakos szakképzés is.

A kutatás elősegítésére sikerrel pályáztuk meg a Széchenyi Ösztöndíjat (Neolatin Irodalom Magyarországon, NKFP–5/0024/2002, amelyet én vezettem). Ez konzorciumos pályázat volt, amelynek egyik tagja volt a szegedi csoport. Mellőzve most a többi konzorciumi résztvevő (MTA Irodalomtudományi Intézet, ehhez

kapcsolódva egy-egy kutató az ELTE-ről, a Pécsi Tudományegyetemről, valamint a Miskolci Egyetemről), csupán azokat az elkészült munkákat szeretném röviden megemlíteni, amelyek a konzorcium szegedi, a Lázár István által vezetett tagszervezet műhelyében készültek. Hat nagy témát vállaltunk: Lucanus hatása Magyarországon – Nagyillés János erről szóló könyve elkészült; Andreas Pannonius valamint a korszak magyar-ferrarai kapcsolatainak vizsgálata – Bíró Csilla erről már több tanulmányt írt, valamint nagyjából elkészült a magyar-olasz karthauzi szerző kiadatlan *Énekek éneke* kommentárjának kiadásával. Brodarics István levelezésének kutatása, kiadásának előkészítése – Kasza Péter izgalmas kiadatlan leveleket talált Mohács írójától külföldi levéltárakban, a sajtó alá rendezéssel nemsokára elkészül. Pray György *De institutione ac venatu falconum* című műve kéziratos tanköltemények kritikai kiadása, kommentárja, fordítása – a sokáig lappangó, Bécsben található ismeretlen kéziratot Kasza Péter és Czerovszky Mariann kiadásra előkészítették, megjelentetése csak anyagi okoktól függ. A. Bonfini *De architectura* című művének fordítása, jegyzetelése, kommentálása, F. Petrarca *De ignorantia* című művének fordítása, jegyzetelése, kommentálása – mind Bonfini, mind Petrarca műveinek feldolgozása Lázár Istvánnak köszönhető; megjegyzendő, hogy a Petrarca-mű már meg is jelent, és ez Lázár István második Petrarca-fordítása. A *Secretum* kiadását már korábban megjelentette. Megjegyezhetem, hogy PhD-értekezését is Petrarcáról írta, ez az átdolgozás után könyvformában is nemsokára napvilágot lát. A szegedi műhely, függetlenül a világkonferencia alkalmától, már évek óta munkálatai középpontjába állította Petrarcát, csatlakozván ezzel az egyik legújabb, legüdítőbb humanista trendhez, amely végleg szakított azzal az egyoldalú szemlélettel, amely csupán a *Canzoniere* szerzőjére volt hajlandó koncentrálni. Ennek a magyarországi műhelynek a tekintélyét mutatja, hogy Ciampi olasz köztársasági elnök 2004-ben Budapesten nyitotta meg az UNESCO Petrarca-emlékévét, ahol előadást tartottam; hogy a *Helikon* és a *Világosság* című folyóiratok dupla számokat szentelnek Petrarcának, amelyekben rengeteg szegedi működött közre, végül pedig az, hogy 2004-ben négy szegedi kutató vehetett részt a varsói Petrarca Világkonferencián (Bíró Csilla, Lengyel Réka, Vigh Éva és Lázár István). A Tanszéki Csoport műhelyében további Petrarca művek fordítása készül.

Janus Pannonius máig nélkülözhetetlen utrechti kiadásának Teleki Sámuel mellett sajtó alá rendezője Kovásznai Sándor volt. A kiadáshoz készített, 1805-ben lezárt, de sajnos kiadatlanul maradt monumentális kommentárjának kritikai kiadását most készíti elő Dalloul Zaynab, a Marosvásárhelyi Teleki Téka kézirata alapján.

Reméljük, hogy a továbbiakban is sikerül a Tanszéki Csoport munkáját folytatni, és a Tanszékcsoport – Huszti József szellemi örökségének jegyében – a magyarországi neolatin kutatás vezetőjévé válik.